

Факултет за земјоделски науки и храна – Скопје
Институт за агроэкономика

ОРГАНИЗАЦИЈА НА СРЕДСТВАТА НА ТРУДОТ

Доц. Д-р Ана Котевска

Скопје, 2012

ФАКУЛТЕТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКИ НАУКИ И ХРАНА – СКОПЈЕ
ИНСТИТУТ ЗА АГРОЕКОНОМИКА

ОРГАНИЗАЦИЈА НА ТРУДОТ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО

ХИГИЕНСКО – ТЕХНИЧКА ЗАШТИТА (ХТЗ) НА ТРУДОТ

ДОЦ. Д-Р АНА КОТЕВСКА

СКОПЈЕ, 2011

Хигиенско – техничка заштита (ХТЗ) и сигурност на трудот

- Организацијата на заштитата на трудот ја опфаќа:
  - заштитата од повреди при работа,
  - заштитата од професионални заболувања и
  - заштитата од смртни случаи при работа.
- Заштитата на трудот има
  - хумано значење
  - економско значење.
  - **Хигиената на трудот** е наука која учи како да се зачува здравјето на работникот од разни штетности и опасности што му се закануваат при обавувањето на работата и надвор од неа.

- Мерките од санитарно – хигиенска природа имаат посебно значење во претпријатијата што произведуваат прехранбени производи.
- Кон производно – санитарните мерки во секое претпријатие спаѓаат и мерките што се преземаат за подобрување на осветлувањето на работните места, создавање удобна и практична работна облека и сл.

Фактори на работната средина

1. **Физички фактори:**
  - 1) **Метеоролошки фактори (микроклима):**
    - Температура на воздухот,
    - Влажност на воздухот,
    - Движење на воздухот,
    - Инфрацрвено зрачење.
  - 2) **Зрачења:**
    - Јонизирачко зрачење,
    - Ултравиолетово зрачење,
    - Светлосно зрачење,
    - Високофреквентно зрачење (рентген, радиоактивно зрачење и сл.)
  - 3) **Осцилации и вибрации:**
    - Акустични осцилации (бучава),
    - Механички осцилации (општи и локални вибрации и тресења).
  - 4) **Загаденост на воздухот.**
2. **Хемиски фактори:** полимери, јаглеродни оксиди, други неоргански гасови и пари, метали и нивните соединенија, органски материји што се применуваат во земјоделството, горива и технички масла и разладни смети.

Непожелни влијанија врз работникот при обавување на работата (причини: последици)

1. **Механички:** контузија, кршење, бодеење...
2. **Хемиски:** опекотини, акутни и хронични труења и сл.
3. **Електрична струја:** изгоретини, шокови, пореметувања на централниот нервен систем...
4. **Несоодветен воздушен притисок:** пореметувања во дишниот систем, во крвотокот...
5. **Прашина:** силикоза, азбестоза, сидероза и сл.
6. **Бучава:** професионална наглувост и повреди на органите за слух
7. **Светлина:** намалена острина на видот, катаракта...
8. **Вибрации:** пореметувања во вегетативниот нервен систем и неурози
9. **Зрачење:** повреди на ткивата
10. **Екстремни температури:** изгоретини, смрзнувања, топлотен удар
11. **Силни или едностранни физички и психички напрегнувања**

Средства за лична хигиена

- **Опрема за лична хигиена:**
  - Работната облека игра значајна улога во заштитата на работникот и во одржувањето на неговата лична хигиена.
- **Тоалети и санитарни уреди**
  - Уредувањето на тоалетите е определено со градежни прописи и нормативи и битно е да се обезбеди нормален соодност помеѓу бројот на тие простории и бројната состојба на колективот и обезбедување соодветна опрема во истите.
- **Бањи и уреди за одржување на хигиената на телото.**
  - Најзначајни уреди за лична хигиена се: мијалниците, тушевите, купатилата и хигиенските уреди во трпезариите и кујните

Хигиена на умствениот ум

- *Температурата на просторијата* треба да биде помеѓу 18-20 °C .
- *Запрашеноста на просторијата* треба да биде доведена до минимум со редовно чистење и проветрување.
- *Облеката* треба да биде едноставна и удобна (комотна).
- *Осветлувањето на работното место* е подобро со настолен пулт и флуоросцентни светилки при што осветлувањето не треба да биде помало од 75-100 лукса.
- *Фарбањето на ѕидовите* не треба да се врши со упадливи нијанси (бои).
- *Режим на работа и одмор:* по 50 минути работа треба да се направи 5 минутен одмор, во текот на кој треба да се раздвижи телото. Најдобри работноспособни часови се сметаат од 7 – 14 часот.
- *Исхраната* треба да е послаба кај луѓето што вршат ментална, одошто кај оние што вршат телесна работа. Значајно е да се одржува редот во режимот на исхрана – оброците да се земаат редовно и постојано во исто време.
- *Меморијата (памтењето)* треба да се тренира, но да не се преоптовари. Во просек по изминати 2 дена човекот заборава 75 % од добиените информации.
- *Умешноста да се чита:* човекот просечно чита 1.000 букви во минута. Коефициентот на корисно дејство на читањето изнесува само 0,05%.

Медицина на трудот

- **Медицината на трудот** е дел од општата медицина која првенствено се занимава со превентива во врска со зачувувањето на здравјето на луѓето што работат, со откривање, предлагање и примена на мерки за спречување на определени заболувања, како и со благовремено откривање, следење и лечење на заболувањата на луѓето што обавуваат работа.
- Повредите на интегритетот на човечкиот организмот можат да се манифестираат како:
  - Повреди, т.е. ненадејно повредување на човечкиот организам, што може да се јави во производствената работа на човекот.
  - Професионално заболување, т.е. болест која се јавува како резултат на продолжително штетно дејство (влијание) на одредени услови при обавувањето на работата.

Хигиенско – техничка заштита на трудот

1. *Хигиената на трудот,* и
  2. *Техничката заштита на трудот.*
- Во рамките на организацијата на земјоделското производство се проучуваат две битни прашања и тоа:
    - а) Специфичностите и карактерот на повредите и штетните фактори што се јавуваат при извршувањето на работните процеси во земјоделството.
    - б) Заштитните мерки што треба да се преземат за да се спречат разни повреди и да се зачува здравјето и работноспособноста на работниците во работниот колектив.

Технички мерки за заштита на трудот

1. **Барања по однос на теренот.**
2. **Барања по однос на зградите.**
3. **Барања по однос на машините и другите средства.**
4. **Давање инструктажа на работниците за ефикасна заштита на трудот.**
  - Уводна или претходна инструктажа,
  - Инструктажа на работното место, и
  - Секојдневно набљудување на работникот во врска со спазувањето на правилата за заштита на трудот.

Средства и опрема за заштита на трудот

1. **Заштита на главата:** рударски шлем, пожарничарски шлем, градежнички шлем и сл.
2. **Заштита на очите и лицето:** заштитни очила, штитници за очи, лице и сл.
3. **Заштита на слухот:** ушни чепови (антифони) и сл.
4. **Заштита на органите за дишење:** разни аспиратори, апарати за кислород, гас маски и сл.
5. **Заштита на рацете:** кожни ракавици, ракавици од несогорлива ткаенина и сл.
6. **Заштита на нозете:** заштитни кожни коленици и подколеници, специјални кожни или гумени чевли или чизми и сл.
7. **Заштита на зглобовите на раката, рамото и кичмата:** штитник на рачниот зглоб и рамото, заштитен градник и сл.
8. **Заштита на стомачните органи:** кожни појаси, заштитни простирки и сл.
9. **Заштита на телото:** одела од импрегнирано или гумирано платно, азбести одела, одела од алуминиумска фолија и сл.
10. **Заштита од јонизирачки и радиоактивни зрачења:** заштитни одела, ракавици, чевли и чизми од оловна гума, респиратори со цедило за заштита на дишните органи од радиоактивна и јонизирачка прашина и сл.
11. **Заштита од неповолни атмосферски влијанија:** мантили за дожд од импрегниран или гумиран материјал, фатирано одело, ракавици за заштита од студ и сл.

Специфичност и карактеристика на хигиенско – техничката заштита на трудот во земјоделството

- Штетни фактори што дејствуваат при извршувањето на работните процеси во земјоделското производство се:
  - 1) Напорната работа,
  - 2) Трауматизмот при работата,
  - 3) Инфекциите од заразни болести, и
  - 4) Разните труења и др. штетни услови за работа.

Трауматизам при работата

- Под **трауматизам при работата** се подразбираат разните повреди и професионални заболувања што настануваат при непрописно користење на земјоделските машини при извршување на работните процеси во растителното производство или при одгледувањето на добиток во сточарските фарми.
- Причини (фактори) за повреди на земјоделските работници се:
  1. **Човечкиот фактор** (лоша организација на работата и меѓучовечките односи на работното место), и
  2. **Хигиенско – технички фактори** (климатски услови на средината, неисправност на хигиенско – техничките средства, неисправност на машините и алатот и непридржување кон упатствата за безбедна работа).

Заштитни мерки

Општите заштитни мерки ја опфаќаат следнава хигиенско – техничка заштита на трудот:

- Спроведувањето на заштитните мерки треба да се оствари според *Правилникот за хигиенско – техничка заштита на трудот*:
  - Избор на локацијата, изградба, уредувањата и одржувањата на стопанските дворишта.
  - Избор и одржување на земјоделската механизација и опрема.

Заштитни мерки

- **Должност на организацијата е да ги обезбеди следниве поважни општи и основни заштитни мерки:**
  - Машините, алатот и помагалата што се даваат на работниците, мора да бидат исправни.
  - Опасните места на машините треба да се обоени со боја и текст ШТО ПРЕДУПРЕДУВА на евентуална опасност.
  - На опасните места можат да работат само квалификувани и обучени работници.
  - На работните места мора да се обезбеди опрема за прва помош и составени исправни здравствени заштитни средства.
  - Организацијата е должна да ги запознае работниците со упатствата на производителите за ракувањето со одредени средства и по потреба да организира дополнителна обука за таа цел.
  - Спроведувањето на заштитните мерки на работа мора постојано да се контролира и да се преземаат санкции за неизвршување на прописите и правилата за хигиенско – техничката заштита на трудот.

Заштитни мерки

- **Должноста на работниците е:**
  - Работниците се должни да се придржуваат кон добиените упатства за мерките кои мора да се преземаат на одредени услови
  - Работниците се обврзани да ги користат личните заштитни средства.
  - На работниците им се забранува пиене алкохолни пијалоци пред и за време на работата, а при работа со отровни средства на пр. пестициди, не смеат да јадат и да пушат цигари пред да се измијат со чиста вода.
- **Санитарни објекти и лични заштитни средства:**
  - Во рамките на стопанскиот двор (сточарски фарми, преработувачки погони, машински работилници и сл.) потребно е да се изградат пропишаните санитарни објекти уште со нивната изградба.
  - За безбедна работа на работниците треба да се пропише употреба на посебни лични заштитни средства (на пр. работа која ги загрозува очите со јака светлост, прскање на разни течности, запрашување со прашици и сл.

Предупредување и сузбивање на заморот

- Преку оптимално оптоварување со тежина на товар и работа (Оптималното оптоварување на работниците со надворешен напор не само што го предупредува и намалува заморот, туку создава услови за поголем ефект во работењето)
- Преку оптимално траење на работниот ден и работната недела. (Оптималното траење на работниот ден и работната недела создава услови за зголемување на работниот ефект и за предупредување на заморот)
- *Кај монотони работи* заморот се предупредува со промена на работата и во текот на истиот ден.
- *Со навремени и организирани одмори* се спречува појавата на заморот и се зголемува работниот ефект. (Првите знаци на заморот треба да се сфатат како аларм за одмор кој треба да се искористи.)
- Долг попладневен (пасивен или активен) одмор во земјоделството преку летото на полските работи е диктиран и условен од карактерот на физичките услови на работната средина и опасноста на здравјето.
- Продолжувањето на работата и привидното совладување на заморот со седативни хемиски средства или со кафе не го отстрануваат заморот, туку го одлагаат за да се појави подоцна со поголем интензитет.

Класификација на причините за повредување и нивното дејствување

1. **Субјективни фактори** се карактеризираат со доминантност на човечкиот фактор
  - Одделната личност
  - Лицата со кои непосредно се соработува
  - Организацијата на работата, односно раководењето
  - Психичката атмосфера – меѓучовечките односи во фамилијата и во работата
  - Нерационалниот начин на работа
  - Нестручноста на вработените за правилно ракување со соодветна погонска и приклучна механизација.
2. **Објективни фактори** произлегуваат од хигиенско – техничките услови на трудот
  - Климатските услови на средината
  - Објективните услови на средината
  - Техничко-заштитните и противпожарните уреди
  - Личните заштитни средства
3. **Комбинирано** влијание на двете групи фактори.

Причини за повредување во работата

- Од вкупниот број повредени работници најмногу страдаат неквалификуваните работници – 47,43%, а во лозарството и поделството каде се користат сезонски неквалификувани работници учеството е високо и изнесува – 59,70 до 63,48%.
- Карактеристики на повредите и нивна структура:
  - Соодветни латерации и отворени рани на рацете (причина за боледувања – 17,47%), и
  - Контузии и згмечувања на одделни делови на човечкиот организам (причина за боледувања – 18,74%).

Распоред на повредите по време

- Повредите анализирани по денови се најчести во понеделник поради загревање во работата и во петок поради појава на замор.
- По однос на возраст на работниците, поистакнатите се изложени на помалку повреди отколку помладите работници.
- По однос на полот, со помали повреди се карактеризира женскиот пол поради својата внимателност во однос на машиниот пол.

Предупредување на несреќите и повредите преку човечкиот фактор

- Целосно обезбедување на потребните услови за сигурност и безбедност на работникот на работното место.
- **Должности на раководителот:**
  - Да се грижи за употребата на заштитните средства и придржувањето кон законските прописи,
  - На опасни работни места да распоредува само сигурни и искусни работници запознаени со опасностите и заштита,
  - Да ги објавува на видливо место прописите, упатствата, одлуките, летоците и другите материјали во врска со заштитата на животот и здравјето на работниците,
  - При работите каде што треба да се изврши синхронизирано дејствување на повеќе работници за нивна сигурност треба да се определи одговорно лице што ги знае можностите од евентуални опасности.

Принципи за ефикасна заштита на трудот

1. Заштитата на работникот од повреди не може да се оддели од производствените задачи на претпријатието.
2. Заштитата на работникот од повреди е задачата на целиот колектив, а не само на за тоа задолжени поединци односно служби.
3. Воспитувањето и образованието за безопасна работа е дел од процесот на образованието и воспитувањето на човекот воопшто.
4. Покрај казнените мерки треба повеќе да се користат премиите, како стимул за избегнување и заштита од незгоди.
5. Заштитата на работникот од повреди е комплексно прашање кое се остварува во три насоки:
  - преку техниката
  - преку воспитувањето и образованието
  - преку организацијата на работата.

Економичност на заштитата на трудот

1. Каков е односот помеѓу позитивното дејство на заштитата на трудот врз продуктивноста и негативното дејство на трошоците, направени во врска со нејзиното спроведување, врз економичноста и рентабилноста?
2. Со што е определен оптимумот на заштита на трудот и кога вложувањата во заштитата на трудот се оптимални?
  - Во областа на хигиенската заштита – заштитата на здравјето на работникот и неговата работна способност се определува долна граница т.н. минимум на сигурност кој мора да се обезбеди.

Правно регулирање на заштитата на трудот

- Правното регулирање на заштитата на трудот опфаќа прописи со кои се утврдуваат правата, должностите и одговорностите на работниците во врска со безбедното обавување на нивната работа.
  - [ЗАКОН ЗА РАБОТНИТЕ ОДНОСИ](#)
Сл. весник/година: **62/2005** (28.07.2005)
  - [ЗАКОН ЗА ЕВИДЕНЦИИТЕ ВО ОБЛАСТА НА ТРУДОТ](#)
Сл. весник/година: **16/2004** (22.03.2004)
  - [ЗАКОН ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЈЕ ПРИ РАБОТА](#)
Сл. весник/година: **92/2007** (24.07.2007)
  - [ЗАКОН ЗА ЗАШТИТА ПРИ РАБОТА - ВОН СИЛА](#)
Сл. весник/година: **13/1998** (18.03.1998)
  - [ЗАКОН ЗА ИНСПЕКЦИЈАТА НА ТРУДОТ](#)
Сл. весник/година: **35/1997** (04.06.1997)
- Нормативни акти на претпријатијата:
  - Правилник за заштита на трудот
  - Правилник за заштита од пожари
  - Други акти од овој домен

Правилник за хигиенско – техничка заштита на трудот

- Содржината на правилникот за ХТЗ на трудот:
  - Што зафаќа и обврзува ХТЗ на трудот на вработените во земјоделско стопанство
  - Составот на службата – тимот по ХТЗ
  - Права и задолженија на земјоделското стопанство, односно одговорноста на раководителите и работниците ако не се придржуваат кон потребната заштита на трудот
  - Начинот на запознавање на опасностите при работата
  - Начинот на распоредувањето на работниците во врска со условите за работа и заштитата
  - Хигиенски и заштитни технички средства на работната средина
  - Заштитни средства на машините и орудијата и нивната употреба
  - Личните заштитни средства и употреба
  - Обезбедувања на превозот на работниците
  - Обезбедување прва помош
  - Санкции за неизвршување на задачите во сообразност со законските прописи
  - Други одредби.

Литература

1. Тодор Галев, Богдан Арсовски: *Организација на земјоделските стопанства и организација на сточарското производство*. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Скопје, 1990